

KADŹ (53) *sb f*

kádz, kadź-

sg N kádz (12). ◊ *G* kadzi (4). ◊ *A* kádz (16). ◊ *I* kadzią (3) [w tym: -a (1)]. ◊ *L* kadzi (15). ◊ *pl N* kadzi (1). ◊ *G* kadzi (1). ◊ *I* kadzi(a)mi (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

Duże, wzmocnione obręczarni naczynie drewniane o okrągłym dnie w rodzaju beczki lub wiadra, służące do przechowywania żywności (szczególnie rzeczy sypkich i płynów), często mające zastosowanie przy wyrobie i zlewaniu wina; też służące do kąpieli; też duży, kamienny zbiornik na wodę; cadus Murm, BartBydg, Mącz, Cn; dolium Mymer¹, BartBydg, Cn; vinarius lacus Mącz, Cn; metreta Mącz; culeum, culleus, cupa, doga, dolium patentissimi oris, lacus torcularius, mensura liquidorum et aridorum, vas magnum ligneum aperto ore Cn (53) : ZapMaz II Ł 7/53; Bo zmęczywłfy go [=Jezusa]/ w kádz w zimną wodę go wrzucili OpecŻyw 115v; Murm 150; Mymer¹ 30; Cadus, cadz vel vyadro. BartBydg 21, 45; Iako Crates, Diogenes miašto sklep w kadzi mieszkał BielŻyw nlb 4, s. 70, 71, 72; kazal zazecz paproc y wrzuczic podkadz, a fkoró tham bela wrzuczona hneth fzyą na kadzi obręczy opąkli LibMal 1544/89v, 1544/84v, 85, 89v; RejJóz H7; RejWiz 173; BielKron 123v [2 r.]; Lacus etiam, Kadź/ przikádek álbo ftagiew w którą wino ścieka z práft. Mącz 182b, 23d, 29b, 304b; Tym ktorzy máią żółtą niemoc/ dobrze fye im w kádzi przykrytey párzyć/ leiąc ná kámienie/ fwoy włafny mocz. SienLek 90v, 10, 91; á dziś mu záfię znowu dolewa/ dokláda/ á práwie iáko zgniłą kápufthę ná wiofnę tłoczy do fmierdzácej kádzi. RejZwierc 157v; WujJud 47; BudBib 3.Reg 17/12; y ogrodził płotem/ y wkopał práfę (marg) ábo kadź w którą zlewaią wino. (-) WujNT Mar 12/1.

kádz czego (3): Kadz mąki nie z iedziona [Hydria farinae non consumpta est]/ á dzbaná oliwy nie vbyło/ wedle słowa Iehowy BudBib 3.Reg 17/16, 3.Reg 17/14; A to písmo ktore przywodzą ó siedmi fłupach/ ták do tego fłuży/ iáko dwánaście lanych wołow/ ktore morze ono ábo kadz wody/ ktora prze Chrzeft wżyzftek Kościoł Chrześciáński znaczyła/ ná fobie trzymáli. SkarJedn 300.

W charakterystycznych połączeniach: kadź lana, pełna, przykryta, śmierdząca; kadź mąki (2), *wody; tłoczyć do kadzi; kadź narządzić; w (pod) kadź wrzucić* (3); *w kadzi mieszkać* (3), *myć się, parzyć się, przewalać się.*

Zwrot: »leżec jako młoto w kadzi« [szyk zmienny] (3): Gdyż to ząwżdy w żóładku iáko młoto w kádzi/ Leży/ w ktorym robacy zámnożą fie rádzi. RejWiz 61v, 14v; RejZwierc 157v.

Wyrażenia: »depcący [winne grona] w kadzi« (1): Czemu czerwone odzienie twoie/ á fzáty twoie iáko depcącego w kádzi [calcatus in torculari]? BudBib Is 63/3.

»kadź winna, moszczowa« (1 : 1): Diffusum vinum Z kádzi mófzcowych w fály rożlane. Mącz 139d; Vinarii lacus, Stągwie/ kádzi winne. Mącz 498a.

W przen (14) :

a) *Aluzja do beczki Diogenesa, wykorzystana w agitacji za ograniczeniem wydatków prywatnych i wzmacnianiem skarbu państwa* (1) : żebym oświadczył chęć y miłość fwą przeciwko oyczyźnie/ tedy przykłądem fławnego Dyogenefá/ vmyśliłem tey kádzi y teraz iefzcze rułzyć *VotSzl B4*.

b) *W wizji apokaliptycznej i nawiązaniach do niej* (13) : y wyfzłá krew z kádzi áż do wędzidł końfkich *RejAp 125v, 126, 127 marg, Dd4; WujNT Apoc 14/20*.

Zwrot: »deptać kadź; deptana kadź« = *calcare lacum PolAnt, Vulg; torcular calcare PolAnt* [szyk zmienny] (3; 1); *RejAp* 125v; *BudBib Is* 63/3; Ten też depce kadź winą zápałczywości y gniewu Bogá wŹzechmocnego. *BudNT Apoc* 19/15; *WujNT Apoc* 14/20.

Wyrażenie: »kadź gniewu« = *lacus vini furoris PolAnt; lacus irae Vulg* (5): Coż lie Źstáło gdy iuż Pan zebrał onę winniczkę Źwoię? Otho ŹlyŹyŹ iż ony gronká puŹcił w kadz gniewu Źwego przed miáŹtem. *RejAp* 127, 125v; *BudNT Apoc* 19/15; *WujNT Apoc* 14/19, s. 882 *marginis*.

Synonimy: *beczka, cebr, fasa, fuder, komięga, kufa, stągiew.*

ZCh